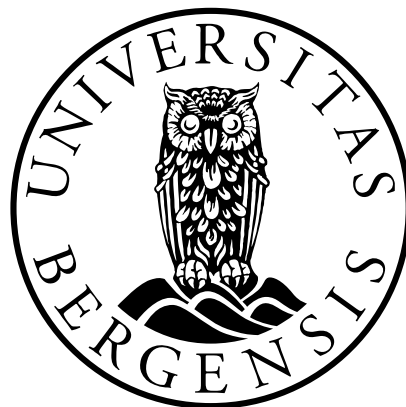

Kongelig nåde i Norge og Skottland

*En komparativ, rettshistorisk undersøkelse av
rollen til de norske landsvistbrevene og de
skotske remissions på 1200-tallet*

Kandidatnummer: 24

Antall ord: 13 164

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

11. desember 2017

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	3
1.1	Tema og problemstilling.....	3
1.2	Presisering og avgrensninger.....	5
1.3	Oppbygging av oppgaven.....	6
2	Kilder og metode	7
2.1	Valg av kilder	7
2.1.1	Noen generelle bemerkninger.....	7
2.1.2	Norske kilder	7
2.1.3	Skotske kilder	8
2.2	Metode	8
3	Historisk bakgrunn	10
3.1	Generelt om vold, hevn og feider	10
3.2	Fremvoksende tanker om den ideelle hersker i Europa.....	11
3.3	Lovgivning som et verktøy for samling og rettsenhet.....	12
3.3.1	Lovgivning i Norge	12
3.3.2	Lovgivning i Skottland	14
3.3.3	Oppsummert	15
4	Situasjonen i Norge	17
4.1	Innledning	17
4.2	Drap i lovgivningen og i praksis.....	17
4.3	Rettslige aktører og andre involverte parter	19
4.3.1	Kanselliet	19
4.3.2	Lagmennene.....	19
4.3.3	Sysselmannen og lensmennene	20
4.3.4	Samspeillet mellom sentralmaktene og bygdenorge	20
4.4	Veien til landsvisten, fra start til slutt.....	21
4.4.1	Viglysning	21
4.4.2	<i>Grid</i> (midlertidig rettsvern)	22
4.4.3	Provsopptaket og provsbrevet	23
4.4.4	Landsvistbrevet.....	24
4.4.5	Straffebøter og privat etteroppgjør	25

4.5	Noen refleksjoner	26
5	Situasjonen i Skottland	28
5.1	Innledning	28
5.2	Drap (og andre forbrytelser) i lovgivningen og i praksis	28
5.3	Rettslige aktører og andre involverte parter	30
5.3.1	De sentrale myndigheter	30
5.3.2	<i>Iudicene</i>	31
5.3.3	Samarbeidet med mektige adelsmenn	31
5.3.4	<i>Sheriffen og justiciaren</i>	32
5.4	Veien til <i>remission</i> , fra start til slutt	33
5.4.1	Åpenhet rundt drapet	33
5.4.2	Midlertidig rettsvern	34
5.4.3	Etterforskning og skyldspørsmålet	34
5.4.4	<i>Remission</i>	35
5.4.5	Straffebøter og privat etteroppgjør	36
5.5	Noen refleksjoner	37
6	Norge og Skottland	39
6.1	Likheter og ulikheter	39
6.1.1	Nærhet til befolkningen	39
6.1.2	<i>Remission</i> og landsvist	39
6.1.3	Ubotemål og <i>the crown pleas</i>	40
	Litteraturliste	42

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

I et brev, datert 28. mai 1348, fremkommer det at ”Arne Odsson med haandslag forligtes med Erling Ormsson angaaende det Drab, han vaadeligen var kommen i Skade for at begaae paa Erlings Broder Ogmund Pipprung, hvilket Forlig skeede med saadant Vilkaar, at han (Arne) afstod Erling halvfemte Øresbol Jord i Uræstad, som ligger i Stumfnedalen, til fuld Eighedom og Raadighed”. Videre fremgår det av brevet at Arne etter dette skal være ”aldeles forligt med Erling betræffende førnævnte Ogmunds, Erlings Broders Drab, saaledes som om Arne aldrig havde begaaet denne Gjerning mod Erling”. Det er også inntatt i brevet hvilken konsekvens det skal ha for den av de to involverte partene som ”bryder denne Forligelse eller forvolder at den ved Andre brydes”; at han skal svare for loven slik den bestemmer om ”Gridniddinger”. Brevet avsluttes med en bemerkning om at brevet er påført partenes segl, som en bekreftelse på enigheten.¹

På lignende vis ser man en sak fra Skottland, datert 24. oktober 1409, som omhandlet *remission* - helt eller delvis bortfall av straff. I saken ble Thomas Boyd of Kilmarnock, Robert Muir of Rowallan med fl. benådet av Robert, Duke of Albany og Governor of Scotland. Det ble gitt *remission* på det vilkår at gjerningsmennene skulle gjøre opp med slekt og venner til de drepte Maurice Neilson, Robert Black og Donald Young, samt kompensere dem for skadene de var blitt påført i forbindelse med drapene. Så lenge slik kompensasjon ble gitt, skulle saken anses avsluttet. Det ble avslutningsvis tydeliggjort at Thomas med fl. skulle anses å være under guvernørens beskyttelse, og at de derfor ikke skulle angripes.²

Som de to ovennevnte sakene viser, var det i middelalderen både i Norge og Skottland anledning til å gjøre opp konflikter om drap gjennom å kompensere slekten til den drepte. I den skotske saken legges det av kongens mann til rette for et forlik mellom de private partene, mens det i den norske saken handler om det private etteroppjøret. I den norske saken ser man til og med at drapet på Ogmund eksplisitt ble regnet som en misgjerning Arne hadde begått mot Ogmunds bror Erling. Felles for de to drapssakene er at det var et tydelig mål at så lenge

¹ DN III 258, se også Lundh (1835), s. 354. Merk imidlertid at Lundh feilaktig daterer brevet 17. april 1348 i sin artikkel.

² Gjengitt i Grant (2014), s. 19.

de etterlatte ble kompensert på riktig vis, så skulle forholdet rettslig sett anses opp og avgjort. Alternativet til en slik enighet om at saken skulle anses avsluttet ville sannsynligvis være at slekt og venner av den drepte hevnet seg på gjerningspersonene.

I løpet av 1100 og 1200-tallet ble det stadig viktigere for kongemakten i både Norge og Skottland å forhindre hevn og feider.³ Dette hadde sammenheng med nye ideer og tanker om kongemaktens rolle i samfunnet – at denne også skulle ha en fredsskapende rolle.⁴ Et viktig verktøy i denne sammenheng var retten innad i kongerikene. Slike forlik som er nevnt ovenfor ble derfor etter hvert anvendt av kongemaktene gjennom lovgivning for å fremtvinge en avslutning i private konflikter, selv i saker om drap.

Denne oppgavens siktemål er å se nærmere på akkurat hvordan kongemakten så på og anvendte sin lovgiverrolle på 1200-tallet i Norge og Skottland for å forhindre hevn og feider. Innledningsvis i oppgaven skal den historiske fremveksten av disse to statene kort beskrives. Det skal etter det særlig fokuseres på landsvistbrevens rolle i Norge etter Magnus Lagabøters Landslov og den rollen *remissions* og spilte i Skottland. Gjennom å trekke frem noen likheter og ulikheter mellom Norge og Skottland på dette området, skal temaet behandles komparativt.

Et spørsmål som kan stilles er hva som gjør det interessant å sammenligne Norge og Skottland. For det første har Nordsjøen historisk sett fungert som et bindeledd mellom de to landene, og vi vet at det har vært en del interaksjon, særlig mellom kongemaktene på grunn av felles territorier på Shetland/Orknøyene og på grunn av giftemål.⁵ Til tross for denne interaksjonen så har disse landene i liten grad blitt undersøkt i sammenheng. For det andre er både Norge og Skottland på hver sin måte plassert i ytterkanten av Europa, og dermed langt fra de sentrum hvor den romerske og katolske retten ble utviklet. For det tredje vet vi at kongemaktene i begge land på dette tidspunktet hadde ambisjoner om å styrke sin egen posisjon gjennom å skape et mer enhetlig rettssystem for sine land.⁶ Oppgaven vil i denne sammenheng som nevnt gå inn på hvordan kongemakten anvendte lovgivning rundt drapssaker som et rettslig virkemiddel for rettsenhet, og for å forhindre hevn og feider. En fjerde ting som gjør det interessant å sammenligne Norge og Skottland er at det er flere likheter ved den geografiske utformingen av de to landene. Det siktes her til at begge land er langstrakte, har kystlinje og at folk i Norge og i Skottland bodde ganske spredt på grunn av

³ Sunde (2005), s. 66-67 og Taylor (2009), s. 232-234.

⁴ Sunde (2005), s. 66 og Neville (2012), s. 17.

⁵ Se for eksempel Neville (2016), s. 572-574.

⁶ Sunde (2005), s. 122-124, Simpson/Wilson (2017), s. 24-25, og Neville (2016), s. 560.

natur og terreng. Dette har nok bydd på praktiske utfordringer for kongemaktene når det kom til å nå frem til sine landsmenn. Derfor er det interessant å se på hvilke rettslige virkemidler og strategier kongemakten benyttet for å utøve makt og kontroll til tross for disse utfordringene. Til sist kan det også spørres om Norges utgangspunkt i vikingkultur, og Skottlands utgangspunkt i gæliske tradisjoner og skikker, har hatt en påvirkning på hvordan kongemaktene gikk frem for å påvirke, utvikle og utforme rettssystemet.

Den overordnede problemstillingen for oppgaven er etter dette å: **Undersøke og sammenlikne bakgrunnen for og den rettslige betydningen av de norske landsvistbrevene og de skotske *letters of remission* på 1200-tallet, med eksempler fra saker om drap på 1300- og 1400-tallet.**

1.2 Presisering og avgrensninger

Til nå er det blitt klart at oppgavens tema er norsk og skotsk middelalderrett på 1200-tallet, og at det særlig skal fokuseres på de norske landsvistbrevene og de skotske *remissions*.

Kort fortalt var landsvistbrevene i Norge og *letters of remission* i Skottland skriv utstedt av kongemakten eller dennes representanter, som gav forbrytere, herunder drapsmenn, en mulighet til igjen å komme inn under kongens fred og rettsvern. Med et slikt brev i hende, kunne drapsmannen dokumentere at han hadde gjort opp for seg med kongemakten og de etterlatte. Det skal i det følgende utdypes litt hvilke temaer som faller utenfor oppgavens problemstilling og siktemål.

Som nevnt vet man at det historisk sett har vært en del interaksjon mellom Norge og Skottland. Det kan derfor også antas at det har vært en viss gjensidig påvirkning mellom de to landene rettslig sett. Det kildematerialet som er i behold i dag gjør det imidlertid svært vanskelig å si noe sikkert om en slik påvirkning. Av den grunn vil det i oppgaven fokuseres på hvilke likheter og ulikheter som finnes mellom den norske og den skotske delen av oppgaven, uten at det går nærmere inn på hvilken betydning eventuell interaksjon mellom de to landene har hatt.

Videre avgrenses oppgaven mot rettstilstanden i andre land i Europa, selv om det er mye mulig at den norske og skotske retten har forbilde fra for eksempel romersk eller kanonisk rett slik den ble praktisert på kontinentet. Det må også avgrenses mot spørsmålet om hvilken

betydning kirken og kristendommen har hatt for retten i Norge og Skottland. Begge disse avgrensningene gjøres på bakgrunn av behovet for å sikre at oppgaven skal være tilstrekkelig fokusert, og at ikke oppgavens omfang skal bli for vidt.

1.3 Oppbygging av oppgaven

Ovenfor har det blitt gitt en kort presentasjon av tema og problemstilling. Det skal til sist her i *kapittel 1* forklares hvordan oppgaven ellers er strukturert for å gjøre den oversiktlig.

I *kapittel 2* skal det redegjøres for de kilder som er anvendt i oppgaven, og for hvilken metodisk fremgangsmåte som er benyttet.

Det skal deretter i *kapittel 3* gis noen utgangspunkter for retten slik den fungerte Norge og Skottland i tiden før og under 1200-tallet. Videre skal det i *kapittel 3* også ses kort på de fremvoksende tankene om den ideelle hersker som var viktige i middelalderens Europa, og særlig hvilken betydning dette hadde for Norge og Skottland. På denne måten vil kapittelet bidra til å sette rammen for oppgaven, slik at det blir lettere å sette temaet i kontekst og rett perspektiv.

Hovedvekten av oppgaven er satt av til *kapittel 4* og *5*, likevel slik at disse tydelig kan ses i sammenheng med *kapittel 6*. I *kapittel 4* er det først gitt en oversikt over drapshandlingers plass i lovgivning og praksis i Norge etter Landsloven. Det gis deretter en oversikt over de viktigste rettslige aktørene i det norske samfunnet, før landsvistbrevens rolle i den norske drapsprosessen presenteres. *Kapittel 5* er strukturert etter samme oppsett som *kapittel 4*, og redegjør for hvilken rolle *remissions* spilte i den skotske retten.

Det skal avslutningsvis i *kapittel 6* kort fremheves noen av de mest sentrale likheter og ulikheter som er å finne mellom den norske og den skotske delen av oppgaven.

2 Kilder og metode

2.1 Valg av kilder

2.1.1 Noen generelle bemerkninger

En komparativ og rettshistorisk undersøkelse som denne vil nødvendigvis i stor grad måtte baseres på sekundærlitteratur. For det første er det en språkbarriere både for den norske og den skotske delen av oppgaven som vanskeliggjør det å studere primærkildene direkte. I tillegg tilsier oppgavens omfang at det ikke er rom for omfattende undersøkelser av primærkilder. Dette kapittelet vil gi en kort oversikt over hvilken litteratur og hvilke øvrige kilder som er anvendt underveis i oppgaven.

2.1.2 Norske kilder

Et sentralt utgangspunkt for oppgaven har vært Magnus Lagabøters Landslov, utgitt i 1274. Den gir et bestemt uttrykk for kongemaktens lovgiverrolle og -vilje mot slutten av 1200-tallet. Ikke bare var den en kodifisering av de fire landskapslovene i Norge, men den var også et rettslig verktøy kongemakten benyttet for å tvinge gjennom enkelte rettslige endringer, blant annet at det i all hovedsak skulle være forbudt å hevne drap.⁷ Et av virkemidlene som fulgte av loven for å oppnå dette var adgangen for kongemakten til å innvilge landsvist. I oppgaven er det Absalon Tarangers oversettelse av Landsloven fra 1915 det vises til.

Steinar Imsens artikkel *Den gammelnorske drapsprosessen*, utgitt i 2009, har også en viktig plass i oppgaven. På bakgrunn av diplomsamlingen *Diplomatarium Norwegicum*, søker han med artikkelen å rekonstruere prosessordningen som ble brukt i norske drapssaker i tidsrommet etter Landsloven. I den prosessordningen han oppstiller har de norske landsvistbrevene en tydelig plass, og deler av oppgaven baseres derfor i stor grad på hans tolkning av de nevnte diplomene, særlig *kapittel 4*.

Ut over dette følger øvrig litteratur om norsk middelalderrett av litteraturlisten sist i oppgaven, og disse kildene vil fortløpende bli henvist til i fotnotene. Der det i oppgaven er

⁷ Imsen (2009), s. 186, samt ML IV 1.

gitt eksempler hentet fra diplomene, er oversettelsen av disse fra eldre norsk skriftspråk basert på oversettelser og sammendrag hentet fra denne litteraturen.

2.1.3 Skotske kilder

For den skotske delen av oppgaven har det vært helt nødvendig å se til den forskningen som er gjort av historikere og rettshistorikere som jobber med skotsk middelalderrett.

Som et viktig utgangspunkt har boken *Scottish Legal History Volume One: 1000-1707*, skrevet av Andrew R. C. Simpson og Adelyn Wilson, gitt både generell og detaljert kunnskap om tidlig skotsk middelalderrett. Også Simpsons artikkel *Procedures for dealing with robbery in Scotland before 1400* har vært viktig for forståelsen av straffeprosessen rundt drap og andre forbrytelser i Skottland i den aktuelle perioden.

Videre har boken *The Shape of the State in Medieval Scotland, 1124-1290*, og de to andre artiklene skrevet av Alice Taylor vært en viktig kilde til mer inngående drøftelser av det kildematerialet som fremdeles eksisterer den dag i dag.

En annen viktig kilde til kunnskap, særlig om rollen *remissions* har hatt i det skotske rettssystemet, er to artikler skrevet av historikeren Cynthia J. Neville. Mens artikkelen *The beginnings of royal pardon in Scotland* gav god innsikt i kongemaktens endrede syn på sin egen rolle i det skotske riket, gav artikkelen *Royal Mercy in Later Medieval Scotland* mer detaljert informasjon rundt prosessene rundt det å skaffe seg *remissions*.

Ut over dette følger øvrig litteratur om skotsk middelalderrett av litteraturlisten sist i oppgaven, og disse kildene vil fortløpende bli henvist til i fotnotene.

2.2 Metode

Dette delkapittelet skal gi en kort og konsis oversikt over den metodiske fremgangsmåten som er anvendt i oppgaven for å undersøke og formidle videre den rettslige situasjonen i Norge og i Skottland på 1200-tallet.

For en oppgave som denne, som både er komparativ og rettshistorisk, vil oversiktighet og god struktur være helt nødvendig. Det skilles derfor tydelig mellom de stedene hvor norsk rett

behandles, og de stedene hvor skotsk rett behandles. I tillegg er *kapittel 4 og 5* som nevnt strukturert likt, slik at oppsettet i seg selv vil tydeliggjøre enkelte av de kontrastene som foreligger. For at sammenlikningen skal kunne gjennomføres så effektivt som mulig, er det likevel også enkelte steder fortløpende kommentert dersom det er noen interessante likheter eller ulikheter.

Et annet viktig poeng er at det ikke er et mål i seg selv å beskrive retts situasjonen i Norge og i Skottland på 1200-tallet ned til hver minste detalj. Det viktigste for at sammenlikningen skal kunne gjennomføres er tilstrekkelig med oversikt til å gi et godt perspektiv. På denne måten kan det trekkes linjer mellom de mest sentrale likhetene og ulikhetene.

Ettersom dette er en historisk undersøkelse er det dessuten viktig å være bevisst det faktum at datidens mennesker ikke så på verden på samme måte som vi gjør i dag. Begreper og konsepter som "stat" og "forbrytelse" var for eksempel ikke noe som ble anvendt på samme måte på 1200-tallet. Man risikerer derfor anakronisme dersom man ignorerer dette. Valget om å likevel anvende ord og uttrykk som "stat" og "forbrytelse" i oppgaven er derfor tatt fordi det effektivt beskriver konsepter som kan forstås i dag. Dette til tross for at ordene ikke nødvendigvis ble benyttet eller forstått på samme måte i den aktuelle tidsperioden.

3 Historisk bakgrunn

3.1 Generelt om vold, hevn og feider

Vold har til alle tider vært en måte å løse konflikter på overalt hvor det har vært interaksjon mellom mennesker. Både i Norge og i Skottland har det historisk sett vært vanlig med hevndrap som en legitim reaksjon på at noen i ens slekt ble drept.⁸ I Norge hadde ætten en sentral plass i samfunnet, og en tilsvarende ordning kan ses igjen i de skotske *kinship*-gruppene med gælisk avstamning.⁹

Hevnen hadde den dobbelte funksjon i samfunnet at den var både konflikthindrende og – eskalerende på samme tid. Fordi reaktiv hevn fort dannet grunnlag for mer hevn, økte dette terskelen for at det i utgangspunktet ble begått drap.¹⁰ Langvarige feider mellom to slekter kunne dessuten ha store konsekvenser for et lokalsamfunn utover tap av liv, for eksempel gjennom ødeleggelse og tap av viktige ressurser.¹¹ At en rett, og i noen tilfeller en plikt, til hevn likevel var en legitim måte å løse konflikter på kan sannsynligvis ses i sammenheng med datidens rettfersdsideal og retts tekniske utviklingsnivå.¹²

Som vist nedenfor under *punkt 3.2* hadde også kongemakten en stadig mer sentral rolle når det kom til å sikre fred og stabilitet i samfunnet i denne tidsperioden. Fremvoksende oppfatninger om blant annet viktigheten av at kongemakten ikke lot alvorlige forbrytelser gå ustraffet, førte etter hvert til utviklingen av kongsfreden og kongelig nåde som et rettslig virkemiddel i kampen mot hevn og feider både i Norge og i Skottland, se *punkt 3.3.1* og *3.3.2*.

Som illustrert ved hjelp av de to sakene i innledningen var det både i Norge og i Skottland vanlig å kompensere slekt og venner til den drepte for å fremtvinge et forlik og en fredelig avslutning av saken, se nærmere nedenfor under *kapittel 4* og *5*. Først skal det imidlertid kort gis litt bakgrunn for de endrede oppfatninger om kongemaktens rolle i den vestlige delen av Europa på denne tiden, og hvilken betydning dette hadde for Norge og Skottland.

⁸ Sunde (2005), s. 56-57 og Simpson/Wilson (2017), s. 7.

⁹ Se Sunde (2005), s. 53 og Taylor (2009), s. 232.

¹⁰ Sunde (2005), s. 57 og Grant (2014), s. 3.

¹¹ Simpson/Wilson (2017), s. 7.

¹² Sunde (2005), s. 139-140.

3.2 Fremvoksende tanker om den ideelle hersker i

Europa

Europeiske tanker om den gode og rettferdige konge, *rex iustus*-idealet, baserte seg på forestillingen om kongen som en representant for Gud på jorden i kampen mot djevelen.¹³ I tiden fra Augustin opprinnelig skrev om den gode, kristne hersker omkring år 300-400, hadde det vokst frem en egen litteraturgenre (fra omkring år 800) som søkte å beskrive den ideelle konge – fyrstespeillitteraturen.¹⁴ Det ble i disse verkene i stor grad lagt vekt på hvilke indre egenskaper en rettferdig og god konge burde ha, ofte samsvarende med de alminnelige kristne dyder; for eksempel gudsfrykt, visdom, måtehold, enkelthet og rettferdighet.¹⁵

Utviklingen gikk frem mot ca. 1260 i retning av at også mer verdslige idealer ble fremhevet i fyrstespeillitteraturen, blant annet et lærdomsideal.¹⁶ Det var etter dette idealet viktig at kongen hadde tilstrekkelig kunnskap og innsikt for å mestre sine stadig mer ”tekniske” oppgaver som statsoverhode.¹⁷ For Norge sin del stod *Kongespeilet* – et dannelsesverk skrevet omkring midten av 1200-tallet, sentralt.¹⁸ Verket var i stor grad basert på det europeiske *rex iustus*-idealet, men likevel forfattet slik at det var et større fokus på kongens oppgaver i egenskap av å være konge enn de moralske formaningene som ofte er å finne i de øvrige europeiske fyrstespeilene.¹⁹ For Skottland sin del er det tydelig at det ble sett til engelsk rett ved utviklingen av det skotske kongeidealet, men kun i den grad det ble ansett formålstjenlig. Kritisk utvelgelse av bestemte tanker og ideer, førte til en helt egen og tilpasset løsning i Skottland.²⁰

Tankene om den rettferdige konge hadde i Europa, inkludert Norge og Skottland, sannsynligvis stor betydning for kongemaktens syn på sin egen rolle som lovgiver. Kongens mulighet til å benåde ble blant annet effektivt anvendt i lovgivningen som et virkemiddel for å utøve kontroll og autoritet. Det skal i det resterende av dette kapittelet ses nærmere på hvordan dette virket inn på henholdsvis Norge og Skottland.

¹³ Bagge (1979), s. 222-225.

¹⁴ Bagge (1979), s. 224.

¹⁵ Bagge (1979), s. 227.

¹⁶ Bagge (1979), s. 229.

¹⁷ Bagge (1979), s. 229.

¹⁸ Sunde (2005), s. 109.

¹⁹ Bagge (1979), s. 232.

²⁰ Neville (2016), s. 560.

3.3 Lovgivning som et verktøy for samling og rettsenhet

3.3.1 Lovgivning i Norge

I Norge vet vi fra tiden før Magnus Lagabøters Landslov 1274 nesten utelukkende om retten slik denne fremgår av de fire landskapslovene.²¹ Disse forteller oss om retten slik den var på de fire lagtingene rundt om i Norge. Det var på tingene at folk samlet seg for å løse ulike konflikter som dukket opp.²² Retten på disse tingene var likevel kun delvis lik den man finner igjen på de andre lagtingene, slik at det altså rettslig sett var regionale variasjoner ut i fra hvor i Norge man befant seg.²³ Rettspluralisme i tiden før 1200-tallet er et fellestrekk ved retten i Norge og Skottland, se nedenfor under *punkt 3.3.2*.

Det var en langsom, men gradvis fremvekst av kongemakten som førte til det som vi i dag kjenner som Norge. I tiden før 1000-tallet bestod Norge forenklet sett av en rekke mindre maktsentre spredt rundt om i landet.²⁴ Til tross for rivalisering mellom ulike grupper og regioner, var Norge et ganske rolig samkongedømme fra 1066 og frem til de norske borgerkrigene (1130-1217).²⁵ Til kontrast fra situasjonen i Skottland, var ikke territoriell vekst et veldig aktuelt tema for Norge sin del, dersom man ser bort fra innlemmingen av Island 1264.²⁶ At Norge gikk fra å være et samkongedømme til å bli et enekongedømme hadde likevel litt samme effekten som riksutvidelsen i Skottland, se *punkt 3.3.2*.

I løpet av 1200-tallet fikk det fremvoksende kongeidealet større oppmerksomhet i Norge, noe som resulterte i det nevnte dannelsesverket *Kongespeilet*.²⁷ Allerede i 1260 i Håkon IV Håkonsson sin nye lov ble det tatt til orde for at antallet drap i landet måtte reduseres.²⁸ Dette kom blant annet som en følge av borgerkrigene, som nødvendigvis hadde ført til at det måtte være mange drap å hevne.²⁹ Det ble derfor viktig relativt hurtig å få avskaffet hevnen som et rettslig institutt slik den hadde fungert frem til da, ettersom den ikke lenger hadde en like

²¹ Sunde (2005), s. 46.

²² Sunde (2005), s. 81-83.

²³ Sunde (2005), 46-48.

²⁴ Sunde (2005), s. 38-39.

²⁵ Sunde (2005), s. 39-41.

²⁶ Sunde (2005), s. 41.

²⁷ Sunde (2005), s. 109.

²⁸ Sunde (2005), s. 118.

²⁹ Sunde (2005), s. 66.

fredsskapende virkning som tidligere.³⁰ Måten dette ble gjort på var i første omgang å ytterligere avgrense hevnen gjennom Håkon IV Håkonssons fredslov av 1260.³¹ På denne måten fikk kongemakten sikret seg retten til i enda større grad å definere i hvilke tilfeller hevn skulle være tillatt. Og enda viktigere, i hvilke tilfeller den ikke skulle anses legitim og tillatt.

Videre ble hevnen rettslig sett så godt som avskaffet ved vedtagelsen av Magnus Lagabøters Landslov i 1274.³² Formålet med kongens lovarbeid var egentlig kun å forbedre lovene rent språklig sett, uten at det skulle foretas noen betydelige rettslige endringer.³³ Resultatet ble til tross for dette utgangspunktet én samlet lov, hvor kongen i etterordet tydelig fremstod som en lovgiver som hadde satt sammen ”det fra alle landets [lov-] bøker” som passet ham best.³⁴ Ettersom Landsloven var riksdekkende skulle den gjelde likt for alle innbyggerne i Norge, og loven inkorporerte dermed regler fra alle de fire landskapslovene. I motsetning til i Skottland fikk Norge dermed en enhetlig og tydelig, skriftlig form.

En av måtene det nye kongeidealet kom til uttrykk på i Landsloven var ved at hele befolkningen som et utgangspunkt var omfattet av kongsfreden og lovens rettsvern.³⁵ Ettersom drapsmenn og enkelte andre forbrytere gjennom reglene i Landsloven risikerte å bli satt utenfor lovens beskyttelse, hadde kongemakten derfor klart å begrense slike misgjerninger. Kongemakten tok dessuten på seg et større ansvar for å sikre ettermålsmennene erstatning i drapssaker, ved at disse som hovedregel nå skulle løses gjennom forlik.³⁶ Landsvistbrevene var et særlig effektivt virkemiddel i denne sammenheng, da de åpnet for at drapsmenn på nærmere vilkår kunne få kongens nåde, og dermed igjen komme inn under kongsfreden, se nærmere om dette i *kapittel 4*. Prosessen for drapssaker som kan leses ut av diplomene fra middelalderen holdt seg ganske stabil helt frem til slutten av 1500-tallet, da et nytt domstolsapparat i realiteten ble etablert i Norge.³⁷

³⁰ Sunde (2005), s. 112-113.

³¹ Sunde (2005), s. 67.

³² Imsen (2009), s. 186.

³³ Sunde (2005), s. 123.

³⁴ ML X 3, samt Sunde (2005), 122-123.

³⁵ ML IV 1.

³⁶ Imsen (2009), s. 186 og 194, ML X 2.

³⁷ Imsen (2009), s. 188.

3.3.2 Lovgivning i Skottland

Området som vi i dag kjenner som Skottland var i tiden før 1100-tallet preget av rettspluralisme, slik også Norge var. Konflikter ble løst på bakgrunn av mange ulike rettslige skikker og tradisjoner, ut i fra hvilken region og hvilken *kinship*-gruppe det var snakk om.³⁸

I løpet av 1100- og 1200-tallet skjedde det som nevnt under *punkt 3.2* en del endringer ved hvordan kongemaktene i Europa så på sin egen rolle som hersker. I tillegg til å styre, skulle kongemakten også sikre befolkningen sin trygghet og stabilitet. For Skottland sin del var 1124 det året kong David I inntok den skotske tronen, og fra og med hans regjeringsperiode finnes det offisielle nedtegnelser som i større grad enn tidligere gir forskere informasjon om hvordan Skottland ble styrt, og hvordan ulike konflikter ble løst.³⁹ Perioden fra David I inntok tronen og ut 1200-tallet regnes av historikere som særlig viktig når det kommer til formasjonen av det skotske kongeriket.⁴⁰ Fra omkring år 1290 omfattet det skotske kongeriket nesten alt det vi i dag kjenner som Skottland.⁴¹

De fremvoksende tankene om kongeidealet var som i Norge også viktige for Skottland, med særlig inspirasjon fra nabolandet England.⁴² På grunn av den noe flytende grensen mellom England og Skottland, hadde den skotske kongen og hans rådgivere enkel tilgang til de engelske tanker om kongemaktens rolle i samfunnet, til tanker om lov, rett og rettferdighet, og ikke minst til den omfattende fyrstespeillitteraturen som sirkulerte der.⁴³ De skotske kongene fikk dermed kunnskap om og tilgang til nye måter å gi uttrykk for posisjonen sin i samfunnet.

Det nye kongeidealet kom gjerne mest ambisiøst til uttrykk gjennom forsøkene på å utvikle et fungerende rettslig system for hele det skotske riket, en *common law* etter inspirasjon fra engelsk rett.⁴⁴ Målet var at retten skulle være tilgjengelig og lik, i hvert fall i stor grad, for alle kongens subjekter.⁴⁵ Utfordringen for den skotske kongemaktens ambisjon om en slik *common law* var de mange ulike rettslige skikker og tradisjoner som virket i de ulike regionene i riket. Blant de mest sentrale rettslige virkemidlene kongemakten benyttet for å

³⁸ Simpson/Wilson (2017), s. 3.

³⁹ Taylor (2016), s. 4.

⁴⁰ Neville (2016), s. 559.

⁴¹ For en mer utførlig redegjørelse av det geografiske spørsmålet, se Taylor (2016) s. 6-12.

⁴² Neville (2016), s. 581.

⁴³ Neville (2016), s. 581.

⁴⁴ Neville (2016), s. 560.

⁴⁵ Simpson/Wilson (2017), s. 23.

knytte disse regionenes lover og regler sammen, var de kongelige *brieves*.⁴⁶ Dette var standardiserte brev eller skriv som gav uttrykk for kongens oppfatning av helt bestemte rettslige spørsmål, og disse inneholdt ofte et sett med instruksjoner til *sheriffen* eller til *justiciaren* (presentert under *punkt 5.3.4*) om hvordan kongemakten ønsket slike spørsmål løst.

Det var gjennom utstedelsen av *brieves of protection* at kongemakten ved behov formelt sett gav uttrykk for at ihendehaveren var under kongens fred og beskyttelse.⁴⁷ I motsetning til situasjonen slik den var i Norge, så virket den skotske kongsfreden i samsvar med tilsvarende fred og beskyttelse tilbudt av adelsmenn til befolkningen i lokalsamfunnet.⁴⁸ Det var også gjennom systemet med *brieves* at kongemakten valgte å tilby *letters of remission* til personer som var dømt for drap eller andre forbrytelser, som et uttrykk for sin kongelige nåde.⁴⁹ Også adelsmenn kunne i visse tilfeller utstede egne *remissions* til personer i sitt lokalsamfunn. Slike *remissions* var uansett alltid gitt under den klare forutsetning at den fornærmede og hans slekt ble kompensert på riktig vis, se *kapittel 5*. På tilsvarende måte som i Norge var derfor utviklingen av kongsfreden og konseptet om kongelig tilgivelse viktig for å begrense hevn og feider i Skottland på 1200-tallet.⁵⁰ Det skal i *kapittel 6* likevel pekes på noen ulikheter mellom hvordan dette fungerte i praksis for Norge og Skottland. Blant annet ble det i Skottland i løpet av 1200-tallet ikke gitt noe totalforbud mot hevninstituttet, da dette heller fungerte side om side med kongemaktens straffer for forbrytelser.⁵¹

Innen 1290 hadde kongemakten i Skottland klart å utvikle et ganske komplekst rettslig system som innbefattet lokale skikker, tradisjoner og legislativt materiale, som tilsammen utgjorde det som ble beskrevet som "[the] laws and customs of the kingdom of Scotland".⁵²

3.3.3 Oppsummert

Både i Norge og i Skottland anvendte kongemaktene altså lovgivning for å samle riket og for å skape rettsenhet. Ved å skaffe seg monopol på retten til å utforme lover og regler, og ved utviklingen av konseptene om kongsfreden og kongelig nåde, sørget de for at de kunne

⁴⁶ Simpson/Wilson (2017), s. 31.

⁴⁷ Taylor (2016), s. 165-9.

⁴⁸ Taylor (2016), s. 165.

⁴⁹ Neville (2016), s. 561.

⁵⁰ Grant (2014), s. 20.

⁵¹ Taylor (2013), s. 289.

⁵² Neville (2016), s. 560.

begrense og kontrollere hevner og feiders uforutsigbare og voldsomme potensiale til uro og ufred. Istedenfor at de eldre systemene med lover og regler som eksisterte i samfunnet ble ignorert eller fjernet, så inkorporerte og bekreftet kongemaktene disse gjennom sin egen lovgivning. På denne måten ble tankene om slektskap og kompensasjon videreført, og kongemaktene fikk både i Norge og i Skottland styrket sin posisjon i riket, og oppnådde økt legitimitet som lovgiver.⁵³

Det neste kapitlet tar for seg veien fra et drap ble begått og frem til landsvisten i Norge, og deretter vil det følgende kapitlet ta for seg hvordan *remissions* fungerte i Skottland.

⁵³ Simpson/Wilson (2017), s. 24.

4 Situasjonen i Norge

4.1 Innledning

I dette kapitlet skal det gis en oversikt over den norske kongemaktens anvendelse av konseptet om kongsfreden, og i den forlengelse landsvisten, som et rettslig virkemiddel i drapssaker. Utgangspunktet vil være Landsloven, som et uttrykk for kongemaktens syn på egen rolle som lovgiver. Diplomsamlingene inneholder ingen saker fra selve 1200-tallet, og det vil derfor anvendes eksempler fra saker på 1300- og 1400-tallet. Dette er imidlertid ikke særlig problematisk ettersom prosessen rundt drapssaker som nevnt holdt seg ganske stabil helt frem til slutten av 1500-tallet.⁵⁴ Det bemerkes imidlertid fortløpende i teksten hvilken utvikling som skjer der det er aktuelt, blant annet kommenteres den fremvoksende bruken av det juridiske praksisbegrepet *ufyrirsynja*.

4.2 Drap i lovgivningen og i praksis

I Landsloven ble det skilt mellom de drap som ble regnet som botemål, og de som ble regnet som ubotemål.⁵⁵ Ubotemål, også kalt *skemdarvig* og *nidingsverk*, var de drapshandlingene som i prinsippet ikke kunne gjøres godt igjen gjennom kompensasjon.⁵⁶ Straffen som fulgte etter at det var begått ubotemål var at drapsmannen ble dømt *utlægd*, fredløs og utenfor lovens beskyttelse, og at han dermed kunne drepes av hvem som helst. I slike tilfeller er det sannsynlig at gjerningsmannen er blitt avrettet på stedet, hvis ikke han har klart å flykte av sted.⁵⁷ Sysselmanen hadde i Landsloven ved utlægsdom en plikt til å se til at gjerningsmannen ble straffet i tråd med tingmennes dom, og bøndene måtte betale bot til kongen pålydende en halv mark sølv dersom de ikke fulgte med til straffens fullbyrdelse.⁵⁸ Denne regelen var nok imidlertid ikke alltid like aktuell, ettersom drapsmannen trolig sjelden var i sysselmansens varetekt.

⁵⁴ Imsen (2009), s. 188.

⁵⁵ ML IV 3 og 4.

⁵⁶ Imsen (2009), s. 186.

⁵⁷ Imsen (2009), s. 186.

⁵⁸ ML IV 9.

Ved bruk av Landsloven gav dermed kongemakten tydelig uttrykk for en vilje til å definere i hvilke tilfeller en drapsmann hadde rokket ved de grunnleggende normene for akseptabel atferd. I tillegg er det tydelig at lokalsamfunnet hadde et ansvar for å se til at drapssakene gikk riktig for seg. Det eksisterer imidlertid ikke noe kildemateriale som gir oss ytterligere informasjon om de drapssakene som førte til fredløshet eller dødsstraff før 1500-tallet.⁵⁹

Motsatt er det med de drapssakene som ble behandlet som botemål. Dersom en drapssak kvalifiserte for *landsvist*, permanent kongelig rettsvern, kunne saken istedenfor utlægsdom avsluttes gjennom betaling av straffebøter til kongen og betaling av kompensasjon til den dreptes slekt og venner.⁶⁰ Dette ble illustrert innledningsvis i oppgaven ved hjelp av saken om Arne og Erling. Fra slike saker er det bevart en rekke brev fra ulike stadier i prosessen frem mot et privat forlik, se *punkt 2.1.2*. Gjennom utstedelse av slike landsvistbrev kunne kongemakten altså utvise nåde i de tilfellene det ble vurdert rett og rimelig, forutsatt at gjerningsmannen hadde vilje og evne til å gjøre opp for seg med både kongen og de etterlatte. I tiden før det var blitt innvilget (eller avslått) landsvist, kunne gjerningsmannen få *trygd* eller *grid* - midlertidig rettsvern.⁶¹

Det skal videre i dette kapittelet først gis en oversikt over hvem de viktigste rettslige aktørene i slike (og andre) saker var, før det skal gås gjennom prosessen i en drapssak fra start til slutt slik prosessen er beskrevet i diplomene.⁶² De viktigste stegene i prosessen var viglysningen, *grid*, provsopptaket og provsbrevet, avgjørelsen av om det skulle innvilges landsvist eller ikke, og til sist betaling av straffebøter og privat etteroppgjør.

Etter det vil det gis noen refleksjoner rundt hvilken betydning landsvisten hadde som rettslig virkemiddel i Landsloven og Norge for kongemakten, og hvorfor denne løsningen eventuelt fungerte effektivt for konflikthindring og for rettsenhet.

⁵⁹ Imsen (2009), s. 186.

⁶⁰ ML IV, 2, samt Imsen (2009), s. 187.

⁶¹ Imsen (2009), s. 200.

⁶² Det tas her utgangspunkt i prosessen slik den er beskrevet i Imsens artikkel.

4.3 Rettslige aktører og andre involverte parter

4.3.1 Kanselliet

Kongemakten i Norge er i de ulike brevene fra 1300- til 1500-tallet representert ved kanselliet, et administrativt forvaltningsorgan for de sentrale myndighetene.⁶³ Kanselliets hovedoppgaver i drapssakene var ifølge diplomene å utstede gridsbrev, å motta og oppbevare skriftlige innrapporteringer om drap i Norge fra sysselmennene, å avgjøre saker om landsvist på vegne av kongemakten, samt å utferdige landsvistbrev til gjerningsmannen dersom det ble aktuelt.⁶⁴

4.3.2 Lagmennene

Fra tidligere tider hadde lagmennene formidlet lover og regler til tingmennene. De viktigste sakene som ble avgjort på tingene hadde ofte funnet sin løsning i henhold til lagmennenes oppfatning av retten, helt uten intervensjon fra noen sentral myndighet.⁶⁵ Deres hovedoppgave hadde likevel i praksis bestått mer i å veilede partene om de formelle stegene i saken, samt å kontrollere at beviset for sakens faktiske side var i orden, enn av å lede retten.⁶⁶

Over tid, særlig etter borgerkrigene i det tolvte og trettende århundret, hadde lagmennenes virksomhet gradvis blitt knyttet tettere til kongemaktens egen posisjon.⁶⁷ Fordelen med dette hadde for kongemakten vært å få noen med juridisk autoritet og kompetanse inn i sin tjeneste.⁶⁸ Dette tilsvarer litt hvordan *iudicene* i det skotske riket gradvis ble knyttet til den skotske kongemakten, se *punkt 5.3.2*. Da Landsloven ble vedtatt hadde lagmennene, som representanter for kongens domsmyndighet, allerede en god stund fungert som et alternativ til øvrige konfliktløsningsorganer som dóm og bygdeting.⁶⁹ Etter Landsloven ble lagmannens stilling ytterligere styrket. Hans rolle på tinget bestod fremdeles av å veilede tingmennene, men ved uenighet blant lagrettemedlemmene om resultatet i saken var lagmannens *orskurd*,

⁶³ Imsen (2009), s. 190, og s. 201.

⁶⁴ Imsen (2009), s. 192, s. 201 og s. 208.

⁶⁵ Brandt (1851-52), s. 106.

⁶⁶ Brandt (1851-52), s. 107.

⁶⁷ Sunde (2005), s. 120, samt Brandt (1851-52), s. 107.

⁶⁸ Sunde (2005), s. 165.

⁶⁹ Sunde (2005), s. 120-121.

avgjørelse, bindende for meddommerne.⁷⁰ Kun kongemakten kunne overprøve lagmannens avgjørelse i slike saker.⁷¹

4.3.3 Sysselmannen og lensmennene

Sysselmannen fungerte som kongens øverste embetsmann på regionalt plan i Norge. Under seg hadde han lensmennene, som hadde ansvar for de ulike lokalsamfunnene.⁷² På denne måten kunne kongen føre kontroll over at Landsloven ble fulgt rundt om i riket.

Sysselmannen var etter Landsloven og ved befaling fra kanselliet ansvarlig for provsopptaket, det som kan regnes som etterforskningsbiten av en drapssak.⁷³ Etter å ha fått klarhet i sakens faktiske detaljer, skulle sysselmannen utferdige et provsbrev, som drapsmannen deretter skulle bringe til kanselliet som grunnlag for deres avgjørelse i saken. Ettersom dette også reelt sett var gjerningsmannens eneste sjanse til å få innvilget landsvist, har han nok ofte vært denne oppgaven villig.⁷⁴

4.3.4 Samspillet mellom sentralmaktene og bygdenorge

Det som kjennetegner prosessen rundt drapssaker i Norge fra og med Landsloven er et gjensidig samarbeid mellom kongemakten, representert ved kanselliet og sysselmannen, og bøndene i lokalsamfunnet.⁷⁵ Som vist nedenfor under *punkt 4.4* ble den formelle prosessen startet og avsluttet i kanselliet, mens den øvrige behandlingen av saken i stor grad ble gjennomført i offentlighet i lokalsamfunnet. Bøndene hadde også enkelte plikter beskrevet i loven om å påse at behandlingen av saker gikk riktig for seg.⁷⁶ Ifølge Landsloven hadde både bøndene og sysselmannen plikt til å sørge for at drapsmannen ble ført til tinget, slik at han kunne dømmes og eventuelt straffes etter loven.⁷⁷

At lokalsamfunnet respekterte og innfant seg med lovens ordning kan kanskje illustreres ved hjelp av en sak fra 1315.⁷⁸ I saken hadde Ketil drept Björn, som tidligere hadde drept Ketils

⁷⁰ Brandt (1851-52), s. 108

⁷¹ ML I, 11, samt Sunde (2005), s. 166.

⁷² Sunde (2005), s. 165.

⁷³ Imsen (2009), s. 203.

⁷⁴ Imsen (2009), s. 207.

⁷⁵ Imsen (2009), s. 228.

⁷⁶ Blant annet ML IV 9 og ML IV 17, samt Imsen (2009), s. 210.

⁷⁷ ML IV 17, samt Imsen (2009), s. 193.

⁷⁸ DN II 123, samt Imsen (2009), s. 196.

far, Aslak. Björn var blitt innvilget *grid* og landsvist, men hadde senere ikke fulgt kanselliets ordre om å be sysselmannen om etterforskning av saken. Han hadde istedenfor tilbudt de etterlatte bøter, men ingen hadde villet stille opp for ham. Det kan altså se ut til at lokalsamfunnet ikke respekterte en drapsmann som forsøkte å omgå lovens system, og det hele hadde endt med at Ketil drepte Björn.

4.4 Veien til landsvisten, fra start til slutt

4.4.1 Viglysning

Dersom et drap ble begått var det viktige første steget for drapsmannen å lyse drapet på seg selv.⁷⁹ Dette måtte gjøres så fort som mulig den samme dagen som drapet, og Landsloven viser til at drapsmannen som klar hovedregel ikke skulle passere mer enn tre gårder før han lyste drapet for en ”fri og fuldmyndig mand”.⁸⁰ Det fremgår av samme sted i Landsloven at drapsmannen også måtte lyse drapet på tinget. Viglysningen er det eneste steget i prosessen rundt drapssaker som beskrives så detaljert i Landsloven.⁸¹ Som det skal vises under *punkt 5.4.1* var åpenhet rundt drap viktig også i Skottland, men der fantes det ingen rettslig regulering som svarer til viglysningsreglene.

Dersom viglysningen ikke ble gjennomført, ville drapet istedenfor bli sett på som et mord. Slike hemmelige og skjulte drapshandlinger ble regnet for å være *nidingsverk*, og førte ofte til utlægsdom og fredløshet for gjerningsmannen.⁸² I prinsippet ville drapet da heller ikke senere kunne vurderes for landsvist, selv om en ubotemann i en sak fra 1345 likevel fikk innvilget landsvist mot svært dyr betaling.⁸³ Det var dessuten strenge konsekvenser for dem som huset en med utlægsdom over seg, noe som vanskeliggjorde det å få støtte fra slekt og venner.⁸⁴ En drapsmann var derfor formelt sett avhengig av å ta ansvar for handlingen, for å ha en mulighet til å overleve straffeforfølgningen.⁸⁵ Så viktig var viglysningen at Torkel i

⁷⁹ ML IV 12, samt Imsen (2009), s. 191.

⁸⁰ ML IV 12.

⁸¹ Imsen (2009), s. 191.

⁸² Imsen (2009), s. 186.

⁸³ DN X 50 og 51, samt Imsen (2009), s. 200.

⁸⁴ ML IV 8, Imsen (2009), s. 186.

⁸⁵ Imsen (2009), s. 229.

1339 offentlig bekjente at han hadde slått en øksehammer i hodet på en mann kalt Olav, selv før det var klart om Olav kom til å dø av skaden.⁸⁶

Gjennom ordningen med viglysning var kongemakten dermed sikret en ganske effektiv måte å få klarhet rundt de faktiske sidene i saker om drap, fordi slik viglysning også var i drapsmannens egen beste interesse.

4.4.2 *Grid* (midlertidig rettsvern)

Det neste steget som er beskrevet i diplomaterialet er gridbrevet.⁸⁷ Gridbrevene slik de fremgår av diplomene var skriftlige befalinger fra kanselliet til sysselmanen om å klargjøre faktum i en sak, slik at kanselliet skulle få et grunnlag å avgjøre spørsmålet om landsvist på.⁸⁸ Drapsmannen fikk også ved gridsbrevet innvilget *grid*, midlertidig rettsvern og fritt leide, inntil saken var ferdig behandlet. Utstedelsen av gridsbrevet var på denne måten i praksis en administrativ reaksjon fra kanselliets side når et drap ble begått.⁸⁹

Det er ingen som vet akkurat hvordan meldingene om drap kom til kanselliet,⁹⁰ og det må regnes som lite trolig at drapsmenn vanligvis fysisk reiste til kanselliet på dette tidspunkt i prosessen. Snarere kan det nok tenkes at gjerningsmannen forhandlet med lokale tjenestemenn, for eksempel med sysselmanen. Ordet *grid* er dessuten brukt i en annen sammenheng der ordet forekommer i Landsloven. Det er der heller snakk om hvilke steder og tidsrom som skulle være fredhelget. Det var straffeskjerpene, og kunne føre til doble bøter, om det ble begått drap på fredhelgede steder eller til fredhelgede tider.⁹¹ Utstedelse av gridbrev som et første skritt i behandlingen av drap nevnes kun i den samtidige hirdloven, men etter denne loven var det sysselmanen som skulle utforme gridbrevet og sende det til kanselliet.⁹² Dersom slike brev ble anvendt i praksis, finnes det ikke spor av dem i rettskildematerialet som fremdeles eksisterer den dag i dag. Uansett betyr *grid* i begge sammenhenger at noe eller noen er fredhelget.

⁸⁶ JHD I s. 50, samt Imsen (2009), s. 199.

⁸⁷ Imsen (2009), s. 192.

⁸⁸ Imsen (2009), s. 202.

⁸⁹ Imsen (2009), s. 200.

⁹⁰ Imsen (2009), s. 200.

⁹¹ ML Fortalen, I 5, IV 3 og 16, samt Imsen (2009), s. 192.

⁹² Imsen (2009), s. 192.

Sentralt for gridbrevene var dermed at kanselliet skriftfestet sin ordre om *grid* og provsopptak, og at slike kongebrev deretter sannsynligvis ble gjort offentlig kjent i lokalsamfunnet.⁹³ Bygdens kunnskap om at en drapsmann hadde fått innvilget midlertidig rettsvern var av åpenbare grunner viktig.

4.4.3 Provsopptaket og provsbrevet

Sysselmannen var som nevnt den som var ansvarlig for å undersøke drapssakene, og gjennom provsopptaket skulle han klarlegge en rekke sider ved saken. Provsopptaket omfattet blant annet en kontroll av om drapet var lyst på korrekt vis, høring av vitneforklaringer og en avklaring av om noen i bygden ville eller kunne stille sikkerhet for bøter til kongen og de etterlatte.

Resultatet av provsopptaket ble deretter nedtegnet i provsbrevet etter et fast mønster, og så rapportert inn til kanselliet.⁹⁴ Som regel inkluderte provsbrevet også sysselmannens innstilling på om det burde innvilges landsvist eller ikke.⁹⁵ Provsbrevet dannet på denne måten det viktigste grunnlaget for avgjørelse i kanselliet.⁹⁶ Gjerningsmannens sjanse til å ende opp med et landsvistbrev var derfor i stor grad avhengig av resultatet av provsopptaket, og hva som ble tatt med i provsbrevet. Til en viss grad har gjerningsmannen trolig hatt anledning til å klage på provsbrevet, uten at det fremkommer noen regler om dette i Landsloven.⁹⁷

I de tilfellene hvor skyldspørsmålet var uklart og det ikke var enighet om de faktiske sidene ved saken, ble det i noen tilfeller gjennomført en offentlig granskning av de fysiske sporene etter en drapshandling.⁹⁸ Bevisinstituttet *nektelsesed* slik det fremgår av Landsloven var imidlertid som regel tilstrekkelig i tilfeller med uklart skyldforhold.⁹⁹

⁹³ Imsen (2009), s. 202.

⁹⁴ Imsen (2009), s. 194.

⁹⁵ Imsen (2009), s. 195 og 205.

⁹⁶ Imsen (2009), s. 208.

⁹⁷ Imsen (2009), s. 210.

⁹⁸ Se for eksempel DN III 714.

⁹⁹ ML IX 13 og 15, IV 11, 12, 22, samt Imsen (2009), s. 192 og 213.

4.4.4 Landsvistbrevet

Den endelige avgjørelsen om innvilgelse av landsvisten skjedde som nevnt i kanselliet, og markerte slutten på den strafferettslige behandlingen av saken.¹⁰⁰ Med landsvistbrevet hadde drapsmannen fått sikret seg kongens nåde og han var på ny kommet inn under kongen og lovens vern. Vernet var likevel betinget av at han innen en bestemt tidsperiode, vanligvis 12 måneder, hadde tatt nødvendige steg for å betale drapsbøter og gjort opp med de etterlatte.¹⁰¹ Hvis slikt oppgjør ikke hadde skjedd innen utløpet av tidsperioden, hadde drapsmannen i prinsippet tapt sin fred og sikkerhet, og hvis han da fremdeles befant seg i landet risikerte han gjerne å bli henrettet eller drept på bakgrunn av fredløshet.¹⁰² I nettopp en slik sak fra 1318, ble Jon Geilaugsson dømt til å være ubotemann og landsvistbrevet han tidligere hadde fått ble inndratt.¹⁰³ Bakgrunnen for avgjørelsen var at han, til tross for mange purringer fra Arne Horn og hans kone, fremdeles unnlot å betale etterlattebøter for drapet på Arnes svigerfar i tråd med det private forliket som var inngått. Det var likevel ikke uvanlig at det private erstatningsoppgjøret i noen tilfeller kunne drøye ut over flere år, se nedenfor under *punkt 4.4.5*.

I landsvistbrevet ble det fra kongemaktens side også gitt et kongelig påbud til alle som hadde interesser i saken om å inngå forlik med drapsmannen, og om å begrense fiendskapet med ham. Det var altså ikke helt opp til de etterlattes frie vilje om de ønsket å inngå forlik eller ikke. Det ble til og med truet med ubotemål for dem som motsatte seg påbudet fra kongemakten.¹⁰⁴ På denne måten fremtvang kongemakten private forlik i betente saker gjennom sin lovgivning og gjennom bruken av kongelig nåde i landsvistbrevene. At utstedelsen av landsvistbrevene også brakte inntekter til kongemakten var en annen fordel med denne ordningen.

Når det kommer til selve avgjørelsen av om det skulle utstedes landsvistbrev i en konkret sak eller ikke, fremgår det av diplomene at det som regel var en nødvendig betingelse at drapet var begått *ufyrirsynja*. Begrepet fremgår ikke noe sted i Landsloven, men blir gjennomgående brukt både i provsbrev, landsvistbrev og i kvitteringer for betalt gjeld.¹⁰⁵ Det er ikke helt klart

¹⁰⁰ Imsen (2009), s. 217.

¹⁰¹ Lundh (1835), s. 352.

¹⁰² Lundh (1835), s. 352.

¹⁰³ DN I 153, samt Imsen (2009), s. 216.

¹⁰⁴ Imsen (2009), s. 217.

¹⁰⁵ Imsen (2009), s. 195 og 197.

hvilken betydning begrepet har hatt, men det kan tenkes at det rent språklig betyr ”uforutsett”, ”uaktsomt” eller ”uforsettlig”.¹⁰⁶ Begrepet har ifølge Imsen sannsynligvis fungert som et juridisk praksisbegrep, som i de ulike sakene har åpnet opp for vurderingen av landsvist. Dette gjelder et bredt spekter av saker, hvor enkelte drap nærmest er å regne for vådefall, og andre saker hvor drapet grenser tett opp mot det forsettlige.¹⁰⁷ Det avgjørende var uansett at drapsmannen påtok seg ansvaret for handlingen gjennom viglysningen og at han viste seg villig og i stand til gi betaling til kongemakten og de etterlatte.¹⁰⁸

4.4.5 Straffebøter og privat etteroppgjør

En drapsmann som ønsket å få innvilget landsvist, var som nevnt ovenfor avhengig av å ha tilstrekkelig med midler til å betale for det. Ettersom det ikke bare var den dreptes slekt og nærmeste som skulle kompenseres, men også kongemakten, kunne dette fort bli svært dyrt for ham.¹⁰⁹ Dersom drapet i tillegg var begått på et fredhelget sted eller til en fredhelget tid, kunne bøtene i enkelte tilfeller også dobles, slik nevnt ovenfor.¹¹⁰

Det var svært viktig for innehaveren av landsvisten å skaffe seg skriftlig bevis for at han faktisk hadde betalt for seg.¹¹¹ Dersom hele eller deler av betalingen var skjedd allerede, kunne dette inntas i de ulike brevene. Det var ellers vanlig med påskrift direkte på provsbrevet eller at det ble utstedt egne kvitteringsbrev og vitnebrev som bevis for betaling.¹¹² I noen tilfeller har gjerningsmannen også måttet foreta omfattende pantsettinger eller blitt kausjonert ut, noe som igjen har blitt nedtegnet i separate brev.¹¹³

Straffebøtene som skulle betales til kongemakten, var *tegnilde* og *fredkjøp*. Tegngilden var en bot som var ment å gi kompensasjon til kongen for tapet av en av hans undersåtter, mens fredkjøpet skulle være betaling for å komme inn under kongens fred og rettsvern. Landsloven setter tegngilden til 8 ørtuger og 13 mark sølv av løsøre eller fast gods,¹¹⁴ mens drapsmannen ellers kunne ”opnaa landsvist med slikt miskund og fredkjøp, som kongen bestemmer”.¹¹⁵

¹⁰⁶ Imsen (2009), s. 196.

¹⁰⁷ Imsen (2009), s. 197.

¹⁰⁸ Imsen (2009), s. 197.

¹⁰⁹ Imsen (2009), s. 225.

¹¹⁰ Imsen (2009), s. 192.

¹¹¹ Imsen (2009), s. 219.

¹¹² Imsen (2009), s. 205 og s. 224.

¹¹³ Imsen (2009), s. 220.

¹¹⁴ ML IV 2.

¹¹⁵ ML IV 6.

Dette betyr at tegngilden som regel var en fastsatt størrelse, mens størrelsen på fredkjøpet til en viss grad var fleksibel slik at det gjerne kunne utøves skjønn.¹¹⁶ Akkurat hvordan disse bøtene er blitt omregnet til reelle verdier i løpet av 1200- til 1500-tallet er likevel uvisst. Ulike straffeskjerpene eller straffenedsettende forhold er ikke ofte begrunnet i diplomene, men det kan ses flere eksempler på at det skal betales doble eller tredoble grunnbøter i noen saker, og kun halve grunnbøter i andre saker.¹¹⁷ Selv om det strafferettslige oppgjøret har vært en mer administrativ prosess, må det derfor ha vært rom for noen nærmere vurderinger ved fastsettelsen av bøtene som skulle gå til kongemakten.¹¹⁸

Det private oppgjøret bar i mye større grad preg av å være en tvist mellom to sider, ofte løst gjennom lokal voldgift og inngått forlik.¹¹⁹ I disse situasjonene er gjerne provsbrev og landsvistbrev blitt gransket, og det har vært et mål å sikre både drapsmannen og de etterlattes interesser. I tillegg har det vært viktig for lokalsamfunnet at det ble inngått et forlik, slik at ytterlige konflikter kunne unngås.¹²⁰ Det tok i noen tilfeller flere år før erstatningsoppgjøret var ferdig oppgjort, mens partene i andre tilfeller kom til enighet kun etter et par måneder.¹²¹

Kongemakten hadde ved innføringen av Landsloven som nevnt hatt et mål om bedre å sikre ettermålsmennes krav på erstatning. Dette førte til at kongens bøter i visse tilfeller kom i siste rekke.¹²² Her ser vi altså trolig et annet utslag av det fremvoksende kongeidealet slik det viste seg i Landsloven. Drapsmannens samlede midler skulle i utgangspunktet fordeles så jevnt som mulig mellom kongen og den dreptes slekt, men gjeldsforpliktelser skulle for eksempel ha prioritet foran andre krav.¹²³ Hvis det var snakk om mer alvorlige tilfeller av drap, *skamdrap* og *nidingsverk*, skulle de etterlattes krav kunne fremmes først.¹²⁴

4.5 Noen refleksjoner

Etter det ovenfor nevnte er det altså tydelig at landsvistbrevene har spilt en viktig rolle i samarbeidet mellom sentralmaktene og lokalsamfunnet. Det at kongemakten gjennom

¹¹⁶ Imsen (2009), s. 220-221.

¹¹⁷ Imsen (2009), 221.

¹¹⁸ Imsen (2009), s. 221.

¹¹⁹ Imsen (2009), s. 223.

¹²⁰ Imsen (2009), s. 223.

¹²¹ DN XXI 316, III 706, V 595, samt Imsen (2009), s. 225.

¹²² Imsen (2009), s. 195.

¹²³ ML IV 13.

¹²⁴ ML X 2, samt Imsen (2009), s. 195.

Landsloven åpnet for at drapsmenn kunne kjøpe seg inn igjen under lovens vern, har trolig begrenset mengden med personer som har stått utenfor samfunnet som fredløse. I tillegg til den åpenbare fordelen dette hadde for lokalsamfunnet, sikret kongemakten samtidig at den dreptes arvingers skulle kompenseres. Kongemakten har på sin side oppnådd både et dempet konfliktnivå i riket, og en inntjening basert på straffebøtene.

Landsvistinstittet har dermed kunnet fungere som et godt alternativ til tidligere tiders hevn og feider. Konsekvensene av å begå drap må fremdeles ha vært svært alvorlige, fordi drapsmannen både risikerte utlægsdom og betaling av dyre bøter og erstatning. Samtidig hadde landsvistinstittet ikke den samme konflikteskalerende effekten som hevn og feider ofte hadde. Gjennom å anvende kongelig nåde som et rettslig virkemiddel i disse sakene, kunne kongemakten heller tilby og fremtvinge private forlik mellom de involverte partene. Viktig i denne sammenheng var nok også kongens oppfordring og påbud i landsvistbrevene om at alle de involverte måtte gjøre opp med drapsmannen og senke fiendskapet, med trusler om ubotemål for dem som gikk imot forliket.

Gjennom lovgivning kunne kongen dermed bidra til mer rettsenhet i Norge, ettersom alle disse reglene i prinsippet skulle praktiseres likt over hele landet. Det tette samarbeidet mellom lokalsamfunnet og sentralmakten har på denne måten vist seg viktig for selve gjennomføringen av prosessen rundt drapssakene. Anvendelsen av sysselmennene i arbeidet med å undersøke og innhente opplysninger, samt bruken av systemet med skriftlige brev på de ulike stadiene i prosessen, gjorde det lettere for kongemakten å ha en viss grad av kontroll med situasjonen rundt om i riket. Dette til tross for spredt bosetning i det langstrakte Norge.

5 Situasjonen i Skottland

5.1 Innledning

I dette kapittelet skal det ses nærmere på den skotske kongemaktens anvendelse av konseptet om kongsfreden, og hvordan *letters of remission* ble brukt som et rettslig virkemiddel i forbindelse med drapssaker og andre forbrytelser. Rettskildesituasjonen i Skottland er imidlertid ikke lik den vi finner i Norge. Oppgaven vil derfor i større grad baseres direkte på faglitteraturen, og dennes studier av det spredte og varierte kildematerialet som finnes.¹²⁵ I motsetning til Norge eksisterer det for Skottland i liten grad tydelige kilder som omhandler saker om *remissions* og kongens mulighet til å benåde drapsmenn før ut på 1400- og 1500-tallet,¹²⁶ slik at mye kunnskapen om *remissions* bygger på kilder fra en litt senere tidsperiode. Videre vil det også tas utgangspunkt i den lovgivningen som vektlegges i faglitteraturen, da dette vil kunne kaste lys over kongemaktens syn på sin egen rolle som lovgiver på den tiden.

5.2 Drap (og andre forbrytelser) i lovgivningen og i praksis

Samlingen *Leges Scocie* (The Laws of Scotland), var en bredt sirkulert rekke lovregler og rettslige uttalelser, kalt *assizes*, gitt av kongen og hans rådgivere i lovgivende forsamlinger.¹²⁷ Blant de deltagende i disse forsamlingene var både politikere, statsmenn og de lovkyndige individene kalt *iudicer*.¹²⁸

Leges Scocie kan trolig dateres så langt tilbake som 1165-1210, men det eksisterer ikke noe bevart manuskript fra tidligere enn 1267-1272.¹²⁹ De tjueen kapitlene i samlingen ble dessuten befalt opplest i det offentlige ved alle *sheriffdoms* og *courts* rundt om i Skottland så sent som i 1318, med den begrunnelse at ingen senere skulle kunne hevde å være ukjent med det rettslige innholdet i *Leges Scocie*.¹³⁰ Av særlig betydning er også noen av kong Alexander

¹²⁵ Neville (2012), s. 3.

¹²⁶ Neville (2012), s. 3.

¹²⁷ Taylor (2016), s. 120, samt Taylor (2013), s. 290.

¹²⁸ Taylor (2016), s. 121.

¹²⁹ Taylor (2013), s. 290.

¹³⁰ Taylor (2013), s. 290.

II (regjerte fra 1214-49) sine lover, særlig de som ble gitt i 1230 og i 1244. Hans *assizes* går under navnet *Statuta Regis Alexandri* (SA).¹³¹ Det var i løpet av hans regjeringsperiode at kongemakten sikret seg monopol over kriminalitet, noe som i praksis hadde stor betydning for utstedelse av *remissions* i ulike straffesaker.¹³² Alminnelig drap, handlingen som innebærer å ta en annens liv, ble dermed formelt anerkjent av kongemakten som en kriminell handling i Skottland først i 1244.¹³³ Det ovenfor nevnte viser at lovregler ble gitt på en helt annen måte i Skottland enn i Norge, hvor Landsloven var gitt ut som en riksdekkende lovbok.

Den som begikk et drap i Skottland måtte regne med store konsekvenser også før 1244. På tilsvarende vis som i Norge, utløste et drap rettslige plikter basert på en grunntanke om at drap legitimt kunne hevnes, med mindre gjerningsmannen gjorde opp for seg med den dreptes slekt og venner. Denne plikten til å kompensere ble i Skottland kalt *assythment*.¹³⁴ Dersom slik kompensasjon ble gitt, og bare da, kunne gjerningsmannen også i enkelte tilfeller oppnå *remission* av kongemaktens representanter.¹³⁵ Slike *remissions* for ulike forbrytelser ble trolig tatt i bruk fra midten av 1200-tallet, og virket effektivt i samsvar med lovreguleringer som beskrev i hvilke tilfeller hevn skulle og ikke skulle være legitimt.¹³⁶

Videre var det noen saker kongemakten eksplisitt forbeholdt seg og sine *justiciarar* å prøve rettslig. Allerede tidlig på 1200-tallet hadde *the crown pleas*, saker om mord, ran, voldtekter og ildpåsettelse, blitt skilt ut som en egen kategori særlig alvorlige forbrytelser.¹³⁷ Fordi disse handlingene innebar bevisst bruk av vold, ble de regnet for å være et tilsiktet brudd på kongsfreden.¹³⁸ Det er her mulig å trekke en parallell til de gjerningene som etter norsk rett i prinsippet ble regnet for å være ubotemål. I begge tilfeller er en rekke misgjerninger særskilt pekt ut som handlinger som brøt med grunnstrukturene i samfunnet, blant annet ser man at skjulte drap (mord) regnes med i begge tilfeller. Det kan dessuten påpekes at det i Skottland var sentralt at slike brudd på kongsfreden skulle straffes av kongens representanter, mens ubotemål i Norge heller førte til at gjerningsmannen ble satt utenfor lovens beskyttelse. Fordi han da var blitt erklært fredløs kunne i realiteten hvem som helst hevne seg på ham, eller han kunne avrettes på stedet.

¹³¹ Taylor (2016), s. 115.

¹³² Grant (2014), s. 19.

¹³³ Taylor (2013), s. 288, samt Grant (2014), s. 19.

¹³⁴ Grant (2014), s. 1.

¹³⁵ Neville (2012), s. 3, samt Grant (2014), s. 19.

¹³⁶ Grant (2014), s. 20, Neville (2012), s. 561, samt Taylor (2009), s. 232-234.

¹³⁷ Taylor (2013), s. 287.

¹³⁸ Simpson (2016), s. 98.

Saker om alminnelige drap og tyveri hadde både den lokale adelsmannen og *sheriffen* et felles ansvar for å undersøke og behandle.¹³⁹ Skillet som gikk mellom *the crown pleas* og saker om drap og tyveri hadde nok en ganske reell økonomisk betydning for kongemakten og de lokale adelsmennene. Det var nemlig kongemakten som i utgangspunktet hadde rett på alle økonomiske verdier etter en gjerningsmann som var funnet skyldig i en forbrytelse dekket av *the crown pleas*, mens adelsmennene hadde rett på økonomiske verdier i de øvrige sakene.¹⁴⁰

Det var i Skottland, som i Norge, anledning til å søke kongemakten om tilgivelse for sine forbrytelser, og be om å få tre inn igjen under kongsfreden.¹⁴¹ Kongemakten, gjennom sine tjenestemenn *sheriffen* og *justiciaren*, kunne som respons utstede et *letter of remission*. Bakgrunnen for utstedelsen var *brieves*-systemet, omtalt tidligere under *punkt 3.3.2*, og fungerte slik at *sheriffen* og *justiciaren* da hadde plikt til å fritta visse forbrytere for den straffen de ellers hadde i vente. Dette under den klare forutsetning at det skulle foretas en betaling til kongen og at de etterlatte skulle kompenseres.¹⁴²

Det skal videre i dette kapittelet først gjennomgås hvem som var de viktigste rettslige aktørene på denne tiden. Deretter skal det ses nærmere på prosessen fra et drap eller en annen forbrytelse ble begått frem til det var mulig å skaffe seg *remission*. Dette vil så langt det passer gjennomføres på tilsvarende måte som det ble gjort ovenfor i *kapittel 4*. Til sist vil det reflekteres rundt hvilken betydning *letters of remission* hadde som rettslig virkemiddel for Skottland, og hvorfor denne løsningen eventuelt fungerte effektivt for konflikthindring og rettsenhet.

5.3 Rettslige aktører og andre involverte parter

5.3.1 De sentrale myndigheter

Kongemakten i Skottland hadde i kontrast til Norge ikke et sentralt forvaltningsorgan som skulle representere kongemakten og ta avgjørelser på dennes vegne i saker om drap. Som vist nedenfor under *punkt 5.3.3* og *5.3.4* benyttet kongemakten i slike saker seg istedenfor av en kombinasjon av lojale adelsmenn og tjenestemenn med *sheriff*- og *justice*-embete. Disse fikk

¹³⁹ Simpson (2016), s. 115, samt Taylor (2016), s. 207.

¹⁴⁰ Simpson (2016), s. 98.

¹⁴¹ Neville (2012), s. 4.

¹⁴² Simpson/Wilson (2017), s. 31, samt Neville (2012), s. 3.

delegert til seg avgjørelsesmyndighet i saker om blant annet drap, istedenfor å ha en bindeledd-funksjon mellom sentralmakten og periferien, som situasjonen var i Norge.

5.3.2 *Iudicene*

Iudicene var i tiden før 1200-tallet selvstendige lovkyndige med autoritet innen ulike regioner til å avgjøre ulike konflikter, sannsynligvis basert på sin rettslige ekspertise. De gav opprinnelig bindende rettslige regler, helt uten intervensjon fra kongemaktens side. På 1200-tallet hadde imidlertid kongemakten fått knyttet *iudicene* tettere til sin egen makt og autoritet, på en slik måte at de heller fremstod som kongens egne lovgivere. Her kan man se en parallell til de norske lagmennene som fra slutten av 1100-tallet ble kongens tjenestemenn i Norge. I samarbeid med kongemakten, bidro *iudicene* på 1200-tallet til utvikling av nye lover og regler, samt spredning av disse ut til alle regioner underlagt kongemakten.¹⁴³ Selv noen av lovene som tidligere hadde blitt gitt av *iudicer* for bestemte områder, ble gitt ut på nytt i form av kongelige lover, *assizes*.¹⁴⁴ Samarbeidet med *iudicene* var dermed tidlig et viktig hjelpemiddel for kongen for å styrke sin egen rolle i Skottland, og helt elementært for å kunne skape en fungerende og enhetlig *common law* som var tilgjengelig for alle hans undersåtter.

5.3.3 Samarbeidet med mektige adelsmenn

Kongemakten på 1100-tallet hadde gitt store landområder i gave til mektige adelsmenn for å styrke sin egen posisjon. Samtidig hadde adelsmennene fått tildelt vidtrekkende juridiske rettigheter og plikter over landområdene, blant annet til å avgjøre rettslige konflikter som oppstod innen sin jurisdiksjon. Adelsmennene fikk også muligheten til å nyte godt av eventuell profitt som utløp i den forbindelse.¹⁴⁵ For eksempel hadde de rett til å inndra eiendelene til en påstått tyv som ble funnet å være skyldig i forholdet.¹⁴⁶ Det skotske juridiske systemet fungerte på denne måten gjennom et tett samarbeid mellom kongemakten og adelsstanden, hvor ansvaret for å overholde lov og orden og for å overse konfliktløsning var delt mellom dem.¹⁴⁷ Dette stod i motsetning til situasjonen i Norge, men også til nabolandet

¹⁴³ For mer informasjon, se Taylor (2016), s. 117-135 og Simpson/Wilson (2017), s. 8-12.

¹⁴⁴ Simpson/Wilson (2017), s. 25.

¹⁴⁵ Taylor (2016), s. 163.

¹⁴⁶ Simpson/Wilson (2017), s. 14-15.

¹⁴⁷ Neville (2012), s. 11.

England, hvor kongemakten på dette tidspunktet hadde en betydelig sterkere rolle enn sin adelsstand.¹⁴⁸

5.3.4 *Sheriffen og justiciaren*

For å overse at adelsmennene nevnt ovenfor faktisk utførte sitt ansvar i tråd med kongemaktens lover, ble embetene *sheriff* og *justice* introdusert i løpet av andre halvdel av 1100-tallet.¹⁴⁹ I motsetning til *iudicene*, skulle *sheriffen* og *justicen* være direkte underordnet kongens myndighet, og de skulle representere ham i det skotske riket.¹⁵⁰ Deres oppgave var opprinnelig å bøtelegge adelsmenn som lot være å ta sitt ansvar alvorlig. Blant annet fungerte dette gjennom en plikt for adelsmennene til å la *sheriffen* være tilstede når de avholdt *courts*.¹⁵¹

Fra omkring år 1180 finnes det spor etter de administrative enhetene kalt *sheriffdoms*.¹⁵² I tillegg til sine oversynsoppgaver, skulle *sheriffen* og *justicen*, etterhvert kalt *justiciar*, nå avholde egne, separate *courts*. *Sheriffen* kunne innenfor sitt område dømme i mindre saker, for eksempel om tyveri og drap (men ikke mord).¹⁵³ *Justiciaren* hadde myndighet til å dømme i alle saker, også sakene som ble regnet inn under *the crown pleas*.¹⁵⁴ Dette gjorde han ved å dra på en rundreise, kalt *ayre*, gjennom de store regionene i riket. *Justiciaren* kunne på denne måten avgjøre konflikter for de mange lokalsamfunnene han hadde ansvar for.¹⁵⁵ *Sheriffen* skulle i utgangspunktet avholde *court* hver 40. dag,¹⁵⁶ mens *justiciaren* som regel dro på *ayre* to ganger i løpet av et år.¹⁵⁷

En annen viktig oppgave disse to embetene hadde, var å samle inn bøter og andre inntekter for kongemakten.¹⁵⁸ Dette gjorde seg også aktuelt ved utstedelsen av *remissions* mot betaling.¹⁵⁹

¹⁴⁸ Neville (2012), s. 10.

¹⁴⁹ Simpson/Wilson (2017), s. 15-16.

¹⁵⁰ Taylor (2016), s. 232.

¹⁵¹ Taylor (2016), s. 206-207.

¹⁵² Simpson/Wilson (2017), s. 16-17.

¹⁵³ Grant (2014), s. 18-19.

¹⁵⁴ Grant (2014), s. 18-19.

¹⁵⁵ Taylor (2016), s. 234.

¹⁵⁶ Taylor (2016), s. 205-206.

¹⁵⁷ Taylor (2016), s. 233.

¹⁵⁸ Taylor (2016), s. 234-235.

¹⁵⁹ Neville (2012), s. 19-20, samt Taylor (2016), s. 234-236 og Simpson (2016), s. 78.

5.4 Veien til *remission*, fra start til slutt

5.4.1 Åpenhet rundt drapet

Som nevnt ovenfor var ikke alminnelig drap, en handling hvor gjerningsmannen var kjent og tok ansvar for handlingen sin, i prinsippet en forbrytelse før etter 1244.¹⁶⁰ I stedet gav slike drap i noen tilfeller et legitimt grunnlag for en rett til hevn, med mindre de etterlatte ble kompensert på riktig vis. I Skottland var det derfor helt sentralt at en drapsmann og hans slekt var åpen om en drapshandling, slik at hevn og eventuell kompensasjon kunne bli krevd av dem.¹⁶¹ Til tross for viktigheten av dette, finnes det ikke noen egen regulering i skotsk rett som tilsvarer viglysningsreglene i Landsloven.

I enkelte situasjoner kunne drap i utgangspunktet være en akseptabel handling, blant annet ved drap som ble begått i strid forutsatt at offeret ikke var på samme side,¹⁶² eller hvis en tyv ble tatt på fersken, forfulgt og deretter drept.¹⁶³ I slike tilfeller hadde ikke den dreptes slekt og venner legitimt grunnlag for hevn, og de kunne da heller ikke med rette gjengjelde drapet.¹⁶⁴ En liknende tankegang som i sistnevnte eksempel finner vi igjen i Landsloven, hvor det å hevne en tyv var å regne som ubotemål.¹⁶⁵ Her hadde altså både den norske og den skotske kongemakten gjennom lovgivning funnet hver sin måte, rettslig sett, å isolere en tyv fra ætten sin på.

Mord, drapshandlinger som skjedde i hemmelighet, ble sett på og behandlet helt annerledes enn åpne drapshandlinger. Fordi verken hevn eller kompensasjon kunne kreves av en ukjent gjerningsmann, ble slike handlinger regnet for å bryte med selve grunnstrukturene i samfunnet, og dermed også for å være et angrep på lokalsamfunnet.¹⁶⁶ Dette er nok trolig også bakgrunnen for at mord omfattes av *the crown pleas*. Som nevnt var mord regnet som ubotemål etter Landsloven.¹⁶⁷

¹⁶⁰ Taylor (2016), s. 147.

¹⁶¹ Taylor (2013), s. 295.

¹⁶² LS c.21 4-5, se Taylor (2009), s. 287-289 og Taylor (2013), s. 294-295.

¹⁶³ LS c.4, 9, se Taylor (2009), s. 281 og 283, samt Taylor (2013), s. 291 og 295.

¹⁶⁴ LS c.9, se Taylor (2009), s. 281 og 283, samt Taylor (2013), s. 291.

¹⁶⁵ ML IV 3.

¹⁶⁶ Taylor (2013), s. 295 og 300.

¹⁶⁷ ML IV 3.

Prinsippet om åpenhet videreutviklet seg etter hvert som ordningen med *remissions* ble vanligere. Som vist nedenfor under *punkt 5.4.4* var det vanlig å møte opp når det ble avholdt *court*, tilstå den forbrytelse man var anklaget for og deretter, nesten uten videre, få utstedt remission mot lovnad om betaling.¹⁶⁸ Hvis man ikke anerkjente sitt ansvar, så ville dette sannsynligvis kunne vanskeliggjøre prosessen med å skaffe seg *remission* på et senere tidspunkt.

5.4.2 Midlertidig rettsvern

Det var altså både i Norge og i Skottland viktig at en drapsmann tok på seg ansvaret for gjerningen. Det neste steget i den norske prosessen var gridsbrevet, og med dette innvilgelse av midlertidig rettsvern mens saken ble behandlet. Dette var ikke på samme måte aktuelt i Skottland, da prosessen der fungerte litt annerledes. Det var for eksempel ikke noe sentralt forvaltningsorgan med tilsvarende rolle som kanselliet hadde i de norske drapssakene. Saker som omhandlet tyveri og drap ble i stedet behandlet raskere og mer direkte gjennom et samarbeid mellom den lokale adelsmannen og *sheriffen*.

Det kan likevel tenkes at effekten av selve systemet med *remissions* har ført til en liknende effekt for de skotske sakene. Om hevnen var legitim eller ikke var jo avhengig av om gjerningsmannen ble funnet å være skyldig eller ikke. Og så lenge de etterlatte kunne regne med kompensasjon i de tilfellene gjerningsmannen ble dømt, så ville nok dette av seg selv begrense konfliktnivået og behovet for å gjennomføre hevn i perioden før saken ble behandlet.

5.4.3 Etterforskning og skyldspørsmålet

Det første kapittelet i *Leges Scocie* beskriver prosessen som omkring 1200-tallet måtte benyttes i saker om tyveri og ran,¹⁶⁹ men gir også uttrykk for prosessen som kunne benyttes i saker om drap.¹⁷⁰ Det var opprinnelig helt nødvendig for å starte en sak at den fornærmede eller hans slekt kom med en formell anklage mot gjerningsmannen om drap eller en annen forbrytelse, typisk tyveri.¹⁷¹ Det er usikkert hvem anklagen skulle rettes til, men det er

¹⁶⁸ Neville (2012), s. 19-21.

¹⁶⁹ Simpson/Wilson (2017), s. 71, samt Taylor (2009), s. 280-281.

¹⁷⁰ Simpson/Wilson (2017), s. 73.

¹⁷¹ Simpson/Wilson (2017), s. 73.

sannsynlig at den måtte fremmes for *sheriffen* eller den lokale adelsmannen.¹⁷²

Gjerningsmannen kunne på sin side forsøke å bevise sin uskyld gjennom blant annet *trial by battle*, eller sannsynligvis gjennom ed fra aktede medborgere eller vitneforklaringer fra to øyenvitner.¹⁷³

Etter kongemaktens reformer av prosessene for drap og andre forbrytelser i 1230, og særlig i 1244, var det ikke lenger et krav at den fornærmede eller dennes slekt måtte komme med en formell anklage for at det skulle bli satt i gang en nærmere undersøkelse av saken.¹⁷⁴

Kongemakten viste dermed at det var et tydeligere mål at forbrytelser skulle straffes.¹⁷⁵

Kongens dommere kunne dermed etter 1244 i større grad avgjøre at personer som innad i lokalsamfunnet var mistenkt for å ha begått en forbrytelse, skulle vurderes stilt for *trial*.¹⁷⁶

Sheriffen skulle i slike tilfeller bistå med å identifisere, pågripe og sammenkalle en lokal jury, en *visnet*, som tok den endelige avgjørelsen om den mistenkte skulle stilles for *trial*.¹⁷⁷

Gjerningsmannen ble da innkalt, og hvis han endte opp med å bli funnet skyldig etter en slik *trial*, så hadde han likevel i stor grad anledning til å kjøpe seg ut av straffen ved å betale for *remission*.¹⁷⁸ Terskelen for å skaffe seg en *remission* virker altså å være en del lavere enn den var for å skaffe seg landsvistbrev i Norge.

5.4.4 *Remission*

Det var særlig i de tilfellene at en gjerningsmann var dømt for en forbrytelse som førte til *penalty*, det vil si dødsstraff, mutilasjon eller annen fysisk straff som spilte blod, at det var aktuelt å skaffe seg *remission*.¹⁷⁹

Det var i hovedsak to ulike måter gjerningsmannen kunne å gå frem på for å skaffe seg slik *remission*.¹⁸⁰ Den første metoden var gjennom en skriftlig søknad til kongen eller hans råd, og vedlagt søknaden var som regel en gitt sum med penger.¹⁸¹ Denne metoden var derfor i

¹⁷² Simpson/Wilson (2017), s. 71.

¹⁷³ Simpson/Wilson (2017), s. 71-72.

¹⁷⁴ SA c.2, c.5-6, samt Simpson (2016), s. 109-110.

¹⁷⁵ Simpson (2016), s. 118.

¹⁷⁶ Simpson (2016), s. 112 og 116.

¹⁷⁷ Simpson (2016), s. 110.

¹⁷⁸ Simpson/Wilson (2017), s. 78 og 81.

¹⁷⁹ Taylor (2016), s. 132-152, samt Simpson/Wilson (2017), s. 67.

¹⁸⁰ Beskrivelsen av *justiciarens ayre* slik den fremgår av Neville (2012) bygger i stor grad på situasjonen slik den var på 1400-tallet. Det antas likevel at den er egnet til å illustrere situasjonen på slutten av 1200-tallet også, dette på bakgrunn av Taylor (2016), s. 234-239 sammenholdt med Simpson/Wilson (2017), s. 78.

¹⁸¹ Neville (2012), s. 19.

praksis forbeholdt den rikere andelen av befolkningen. Slike søknader ble gjerne også sendt før det hadde vært snakk om en *trial* i saken. Kongemakten kunne i den aktuelle saken respondere med et forseglet brev som inneholdt en instruks til sin tjenestemann om å utstede et *letter of remission*. Her kan man se likhetstrekk med situasjonen slik den var i Norge med landsvistbrevene.

Alle øvrige gjerningsmenn måtte som regel vente til *justiciaren* dro på *ayre*, og kom for å avholde *court* i lokalsamfunnet. Alle som formelt var blitt siktet, gjennom det som blir kalt en *indictment*, kunne (og måtte) da møte opp for å få saken sin behandlet.¹⁸² Ganske åpent ble forbrytere av ulike slag invitert til å søke kongelig nåde og tilgivelse, og disse fikk dermed muligheten til å gjøre opp for seg ved å betale for et *letter of remission*. Justiciarens assistenter skrev ned de ulike tilståelsene, og så ble det regnet ut hvor mye hver enkelt person skulle betale, se nedenfor under *punkt 5.4.5*. Det ble i selve *remission*-brevene sjeldent nedtegnet hva som hadde vært hendelsesforløpet i sakene, men utstedelsen bygget alltid på prinsippet om at sakene kun ble godkjent dersom ætten var fornøyd.¹⁸³

Med en gang gjerningsmannen hadde skaffet seg *remission*, så var det ikke lenger snakk om at han skulle stilles for *trial*, eller at det skulle skje noen ytterligere rettslig behandling av saken.¹⁸⁴ Det fantes tilsynelatende heller ingen grense for hvor mange ganger man kunne få *remission* i ulike saker, og det er antatt at det i Skottland var ganske vanlig å benytte seg av sjansen til å sikre seg allerede før saken formelt var startet.¹⁸⁵ Det hendte likevel også at det i løpet av, eller etter en *trial*, ble betalt bøter for å unnsnippe henrettelse eller annen straff man var idømt.¹⁸⁶ Det må også bemerkes at det nok uansett var svært vanlig at personer som ble funnet skyldig i for eksempel mord eller ran, ble henrettet i forbindelse med *justiciarens ayre*.¹⁸⁷

5.4.5 Straffebøter og privat etteroppgjør

På tilsvarende vis som i Norge, så skulle både kongemakten og den fornærmede eller hans ætt få kompensasjon av gjerningsmannen. Kongen skulle umiddelbart kompenseres for bruddet

¹⁸² Neville (2012), s. 20.

¹⁸³ Grant (2014), s. 19, se også s. 13.

¹⁸⁴ Neville (2012), s. 21.

¹⁸⁵ Neville (2012), s. 22 og 25.

¹⁸⁶ Neville (2012), s. 21

¹⁸⁷ Taylor (2016), s. 238-241.

på kongsfreden, mens den fornærmede eller hans ætt skulle kompenseres for misgjerningen senest innen 40 dager.¹⁸⁸

Beviset for at den fornærmedes ætt var tilstrekkelig kompensert ble alltid sikret gjennom det som kalles *letters of slains*. Dette var en type skriv motpartssiden måtte utstede som en bekreftelse på at *assythment*-plikten var overholdt.¹⁸⁹ Særlig i tilfeller hvor hadde vært uenighet, og *remission*-brevet kanskje hadde vært undersøkt nærmere i en *court*, skulle slike *letters of slains* representere den endelige avslutningen på saken.

Ved utregningen av hvor mye hver enkelt gjerningsmann skulle betale, virker det som at det var en del rom for tilpasning ut i fra hvem denne personen var, i hvert fall slik situasjonen var ved utstedelsen av *remissions* mot slutten av 1400-tallet.¹⁹⁰ For eksempel endte en sak fra 1493, hvor William Tayt og hans fetter Robert Burn hadde drept Thomas Young og stjålet en hest, en sadel, en bue, en taske og en pengepung med 20 schilling, etter en betaling pålydende 7 £ i tillegg til kompensasjon til familien.¹⁹¹ Til kontrast endte en sak fra 1494 med at David Melville måtte betale 50 £ for en *remission*, og enda en annen sak med at Hugh Ross of Kilravock m.fl. måtte betale litt over 223 £ for deltagelse i et drap.¹⁹² Det finnes også kilder som tyder på at ætten noen ganger ble anmodet om å hjelpe gjerningsmannen med å nedbetale bøter gitt av kongen,¹⁹³ og det kan ikke utelukkes at det også var tilfelle i saker om *remission*.

5.5 Noen refleksjoner

Det som er gjennomgått ovenfor viser at *remissions* var inkorporert i det skotske samfunnet mot slutten av 1200-tallet, og at de spilte en viktig rolle i tiden som fulgte. Ved å gi rom i det skotske rettssystemet til at *assythment* skulle kunne føre til private forlik, har kongemakten trolig lykkes med sitt mål om å begrense hevn og feider i det skotske riket. Fordi alle involverte parter interessert til en viss grad ble tatt vare på, var *remissions* tilsynelatende en

¹⁸⁸ Neville (2012), s. 20.

¹⁸⁹ Grant (2014), s. 19.

¹⁹⁰ Neville (2012), s. 22-23.

¹⁹¹ Gjengitt i Neville (2012), s. 22.

¹⁹² Gjengitt i Neville (2012), s. 22-23.

¹⁹³ Taylor (2013), s. 299.

ordning som både dempet konfliktnivået i lokalsamfunnene, og samtidig skaffet kongemakten inntekter i form av bøter.

Videre har nok ikke adgangen til å kjøpe *remissions* isolert sett ført til noen særlig styrking av rettsenheten i Skottland. Som en del av det mye viktigere *briefes*-systemet, har det nok likevel hatt en viss innvirkning som et uttrykk for kongens autoritet.

6 Norge og Skottland

6.1 Likheter og ulikheter

I dette siste kapittelet skal det kort fremheves noen av de mer interessante likheter og ulikheter som er å finne mellom det norske og skotske rettssystemet, slik disse er blitt presentert hittil i oppgaven.

6.1.1 Nærhet til befolkningen

Det må være ganske klart at både den norske og skotske kongemakten hadde ambisjoner om å styrke sin egen posisjon og autoritet i samfunnet, og at lov og rett var et viktig hjelpemiddel i denne sammenheng. Både Norge og Skottland er langstrakte land med spredt bosetning, og de hadde derfor behov for å delegere ansvaret for konfliktløsning videre til lokalsamfunnene.

I Skottland ble dette løst gjennom å dele ansvaret for konfliktløsning mellom *sheriffene* og adelsstanden. Kongemaktens styringsvilje og autoritet strakk seg derfor aldri ned til befolkningen, fordi adelsmennene hadde fått myndighet til å avgjøre saker mellom privatpersoner i sitt lokalsamfunn.

Dette står i kontrast til Norge hvor det som vist var et tett samarbeid mellom sentralmaktene og bygdefolket. Prosessen rundt drapshandlinger var i stor grad en offentlig sak, og sysselmanen var hele tiden avhengig av bygdefolkets medvirkning. En av trolig mange grunner til at det var nødvendig med et slikt samspill mellom sentralmaktene og distriktene, er nok sannsynligvis at det i Norge ikke fantes et fungerende adelsnivå på samme måte som i Skottland. Det var derfor gjerne et større behov for gjennom lovregler å tvinge befolkningen som helhet til å delta i prosessen.

6.1.2 *Remission* og landsvist

De to rettslige instituttene landsvist og *remission* har enkelte tydelige likhetstrekk. For det første er det en åpenbar likhet at en drapsmann i begge tilfeller gis en mulighet til å unnslippe den straffen han eller kunne ventet, selv om det i praksis kunne ende opp med å bli svært dyrt.

For det andre er det både for den norske og den skotske retten gjort bruk av skriftlige standardformularer som gir uttrykk for kongelig nåde mot en pris.

På den annen side så er det også visse forskjeller mellom instituttene som er interessante. Blant annet var det tilsynelatende en del lettere å skaffe seg *remission* i Skottland enn det var å skaffe seg landsvist i Norge. I det hele tatt bærer *remission*-systemet preg av å være en nesten utelukkende administrativ prosess, at gjerningsmannen i de fleste tilfeller uten videre fikk et *letter of remission* så lenge han hadde tilstrekkelig med penger. Det er også et særtrekk ved de skotske *remissions* at det var mulig å skaffe dem allerede før den rettslige prosessen var startet, og at tilsynelatende kunne få remission så mange ganger man trengte det.

I Norge er dessuten muligheten til å søke kongen om landsvist nedfelt i Landsloven, mens systemet med *remissions* i Skottland heller virker som et utslag av en fast praksis. Dette siste har nok også bakgrunn i *common law*-reglene i Skottland.

Videre inneholder landsvistbrevene oppfordringen fra den norske kongemakten om at alle som har noe uoppgjort med gjerningsmannen må forlikes med ham. Også trusselen om ubotemål for dem som bryter forliket er interessant i denne sammenheng. På en helt annerledes måte enn de skotske *remissions*, fremtvinger landsvistbrevene private forlik i lokalsamfunnene rundt om i Norge etter at gjerningsmannen har fått landsvisten. Den grunnleggende forutsetningen for at det i det hele tatt skulle utstedes en *remission* var i Skottland nettopp det at motpartssiden hadde sagt seg fornøyd.

6.1.3 Ubotemål og *the crown pleas*

Et siste interessant tema som kan trekkes frem her er ubotemålsinstituttet som fremkommer av Landsloven. Ordningen hvor kongemakten gjennom lovgivning har satt opp en rekke misgjerninger som så alvorlige at gjerningsmannen blir satt utenfor lovens vern, og derfor fritt kan drepes eller avrettes, er ukjent i skotsk rett. Som nevnt ovenfor under *punkt 5.2*, fantes det imidlertid andre metoder å slå hardt ned på alvorlige forbrytelser gjennom *the crown pleas*. Her kan man altså se at kongemaktene i Norge og i Skottland har valgt to ulike metoder for å skille ut de verste kriminelle handlingene. Mens et mord etter norsk rett fort førte til

utlægsdom, ville samme handling etter skotsk rett gjerne føre til henrettelse ved halshogging eller henging, uten noen trygg mulighet for *remission*.¹⁹⁴

Interessant i denne sammenheng er også det at kongemakten i Norge gjennom lovgivning i prinsippet klarte å innføre et nesten absolutt forbud mot hevn, mens hevn instituttet mye lengre fungerte side om side med kongemaktens straffer for forbrytelser.¹⁹⁵ Dette punktet må imidlertid nyanseres noe, da ubotemålsinstituttet nettopp førte til at personer satt utenfor lovens vern var fritt vilt. Det er derfor godt mulig at hevn i realiteten også hadde sin plass i Norge også i lang tid etter Landslovens regler ble vedtatt.

¹⁹⁴ Taylor (2016), s. 238-241.

¹⁹⁵ Taylor (2013), s. 289.

Litteraturliste

Dokumentsamlinger:

DN: *Diplomatarium Norwegicum*

JHD: *Jämtlands och Härjedalens Diplomatarium*

Lover:

ML: Magnus Lagabøters Landslov, oversatt av Absalon Taranger, Universitetsforlaget 1970

LS: Leges Scocie (The Laws of Scotland), oversatt av Alice Taylor, gjengitt på s. 279-288 i artikkelen "Leges Scocie and the lawcodes of David I, William the Lion and Alexander II", publisert i *The Scottish Historical Review*, Volume 88, Issue 2, No. 226: October 2009, s. 207-288, DOI: 10.3366/E0036924109000869

Litteratur:

Bagge (1979) Sverre Bagge: *Den politiske ideologi i Kongespeilet*, Bergen 1979

Brandt (1880) Fredrik Brandt: *Forelæsninger over den norske Retshistorie*, 1. del, Kristiania 1880

Brandt (1851-52) Fredrik Brandt: Artikkelen "Fremstilling af de Forandringer, som Norges dømmende institutioner i ældre Tid have undergaaet", publisert i *Norsk Tidsskrift for Videnskab og Litteratur*, nr. 5 1851-52

Grant (2014) Alexander Grant: Artikkelen "Murder will out: Kingship, Kinship and Killing in Medieval Scotland", publisert i *Kings, Lords and Men in Scotland and Britain, 1300-1625: Essays in Honour of Jenny Wormald*, ed. Steve Boardman and Julian Goodare, Edinburgh University Press 2014

Imsen (2009) Steinar Imsen: Artikkelen ”Den gammelnorske drapsprosessen”, publisert i Historisk tidsskrift 02/2009 (volum 88), s. 185-229, Universitetsforlaget 2009

Lundh (1835) Gregers Fougner Lundh: Artikkelen ”Nogle beretninger om Drabsmaal eller Landsvists-Sager, forefaldne i Norge”, publisert i *Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie*, Christiania 1835, 3. bind, 2. hefte

Neville (2012) Cynthia J. Neville: Artikkelen ”Royal Mercy in Later Medieval Scotland”, publisert i *Florilegium*, vol. 29 (2012), s. 1-31.

Neville (2016) Cynthia J. Neville: Artikkelen ”The beginnings of royal pardon in Scotland”, publisert i *Journal of Medieval History*, 45:5, 559-587, DOI: 10.1080/03044181.2016.1212250

Simpson (2016) Andrew R. C. Simpson: Artikkelen ”Procedures for dealing with robbery in Scotland before 1400”, publisert i *Continuity, Change and Pragmatism in the Law. Essays in Memory of Professor Angelo Forte*, Aberdeen University Press, Aberdeen 2016

Simpson/Wilson (2017) Andrew R. C. Simpson, Adelyn L. M. Wilson: *Scottish Legal History, Volume One: 1000-1707*, Edinburgh University Press 2017

Sunde (2005) Jørn Øyrehagen Sunde: *Speculum legale – rettsspejelen*, Bergen 2005

Taylor (2009) Alice Taylor: Artikkelen ”Leges Scocie and the lawcodes of David I, William the Lion and Alexander II”, publisert i *The Scottish Historical Review*, Volume 88, Issue 2, No. 226: October 2009, s. 207-288, DOI: 10.3366/E0036924109000869

Taylor (2013) Alice Taylor: Artikkelen ”Crime without Punishment: Medieval Scottish Law in Comparative Perspective”, publisert i *Anglo-Norman Studies: Proceedings of the Battle Conference 2012*, Anglo-Norman Studies: Vol. 35, s. 287-304, Woodbridge: Boydell Press 2013

Taylor (2016) Alice Taylor: *The Shape of the State in Medieval Scotland, 1124-1290*, Oxford University Press 2016